

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2023

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԹԵՄԱ	Դասվար Կրտսեր դպրոցականի բառապաշարի հարստացումը բառակազմական գիտելիքների ուսուցման ճանապարհով
ՂԵԿԱՎԱՐ	Ջուլիետա Գյուլամիրյան/ Մ.Գ.Դ., պրոֆեսոր
ԿԱՏԱՐՈՂ	Անուշ Սարգսյան

Բովանդակություն

Ներածություն -----	3
Բառակազմության ուսուցման ձևերն ու մեթոդները տարրական դպրոցում -----	5
2.1.Տարրական դասարաններում աշակերտի բառապաշարի հարստացման ձևերը -----	7
2.2. Տարրական դասարաններում աշակերտների բառապաշարի հարստացման մեր փորձից -----	7
Եզրակացություն -----	13
Գրականության ցանկ -----	14

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Արդի համաշխարհային զարգացումներն իրենց անմիջական ներգործությունն են ունենում կրթական համակարգի վրա ստեղծելով գիտատեխնիկական առաջընթացի աննախադեպ արագություն, բարձր տեխնոլոգիաների ինտենսիվ ներդրում, ազգային տնտեսության անշեղ զարգացում պահանջելով համապատասխան բարեփոխումներ նաև կրթական գործընթացում:

Թեմայի արդիականությունը:

Երեխայի խոսքի զարգացումը եղել և մնում է մայրենի լեզվի գերագույն նպատակներից մեկը: Այն մայրենի լեզվի ուսուցման տարրական օղակի հիմնական նպատակներից մեկն է: Իսկ խոսքի զարգացման բաղադրիչներն են բառապաշարի հարստացումը և կապակցված խոսք կառուցելու կարողությունները:

Առանց հարուստ ու գործուն բառապաշարի չի կարող լինել գեղեցիկ, պատկերավոր ու դիպուկ խոսք: Ահա թե ինչու ընտրված թեման միշտ էլ արդիական է:

Հետազոտության նպատակը տարրական դպրոցում բառակազմության ուսուցումը սովորողների բառապաշարի հարստացման և այդ հիման վրա խոսքի զարգացման գործընթացի արդյունավետ մեթոդների և դրանց կիրառման հնար- ների բացահայտումն է:

Հետազոտության օբյեկտը տարրական դասարաններում սովորողների բա- ռապաշարի հարստացման գործընթացի արդյունավետությունն ապահովող մեթո- դական համակարգն է:

Հետազոտության առարկան տարրական դասարաններում բառակազմու- թյան ուսուցման գործընթացն է՝ աշակերտների բառապաշարի հարստացմանը նպաստող հնարավորություններով:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

1.բացահայտել բառակազմության ուսուցման տեղն ու դերը բառապաշարի հարստացման գործընթացում, մասնավորապես՝ կրտսեր դպրոցի երկրորդ դասարանում բառակազմական գիտելիքների ուսուցման հնարավորությունները, առանձնահատկություններն ու ծավալը.

2.վեր հանել բառակազմական վերլուծության և բառակազմական կադապարների կիրառման դերը բառապաշարի հարստացման գործում.

3.բացահայտել բառակազմական բաղադրիչների միջոցով բառիմաստի բացատրության դերը բառապաշարի հարստացման և խոսքի զարգացման գործընթացում:

Հետազոտության մեջ կիրառել ենք հետևյալ մեթոդները. դիտման և զրույցի, որոնք կնպաստեն կրտսեր դպրոցականների բառապաշարի հարստացման ու խոսքի զարգացմանը:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը: Ուսումնասիրության մեջ կատարված տեսական և գործնական վերլուծությունները, դասակարգումները կարող են նպաստել կրտսեր դպրոցում մայրենի լեզվի դասերին բառապաշարի հարստացման գործընթացն առավել արդյունավետ և բազմազան կազմակերպելուն:

Բառակազմության ուսուցման ձևերն ու մեթոդները տարրական դպրոցում

Ուսուցումը երկկողմանի աշխատանք է՝ ուսուցչի սովորեցնելը և աշակերտի սովորելը: Ուստի ուսուցման մեթոդներն էլ ելնում են այս առանձնահատկությունից:

Բառակազմության ուսուցումը տարրական դպրոցում իրականացվում է վերլուծական-համադրական մեթոդով, համաձայն որի՝ լեզվական տարբեր թեմաների ուսուցման ժամանակ վերլուծվում են լեզվի մեջ գոյություն ունեցող բազմաթիվ ու բազմաբնույթ երևույթները, դիտարկվում են դրանց առանձնահատկությունները, բացահայտվում են բառի, նրա կազմության, կրած փոփոխությունների օրինաչափությունները, նախադասության մեջ և խոսքում ունեցած դերը, ապա ամփոփում և ամբողջացնում են կատարած դիտարկումները: Վերլուծությունը մտավոր աշխատանք է, զարգացնում է աշակերտի մտածողությունը: Յուրաքանչյուր վերլուծության պիտի հաջորդի գործնական աշխատանք, որի ընթացքում աշակերտը պիտի խոսքի մեջ կիրառի իր սովորածը: Վերլուծությունը կատարվում է համադրության հետ միասին, միայն վերլուծությամբ աշակերտը չի կարող մտահանգման հասնել, ուստի նա պիտի կատարի վերլուծական-համադրական վարժություններ. սրանցով են հարստանում աշակերտի տեսական ու գործնական գիտելիքները:

Վերլուծության օրինակը պետք է վերցնել գեղարվեստական գրականությունից, ժողովրդական աֆորիզմներից, առածներից, թևավոր խոսքերից: Այն պիտի ոչ միայն բառակազմության մասին գիտելիքներ հաղորդի, այլև կրթի աշակերտի հոգին, դաստիարակի նրան մարդասիրական, հայրենասիրական զգացումներով, ճաշակ զարգացնի գեղեցիկ խոսքի նկատմամբ:

Վերլուծության միջոցով աշակերտը ճանաչում է բառի կազմությունը, սովորում բառակազմության ձևերը, բաղադրիչներով նոր բառեր կազմելու վարժությամբ հմտանում է բառեր կազմելու մեջ, իսկ այդ բառերով նախադասություններ կազմելով, շարադրություն գրելով՝ հարստացնում է իր բառապաշարը:

Վերլուծական-համադրական մեթոդը նպաստում է աշակերտների մտածողական ակտիվության բարձրացմանը. աշակերտները լեզվական նյութը կընկալեն ոչ թե

մեխանիկորեն, այլ տարաբնույթ տրամաբանական-մտածողական գործունեության ճանապարհով: Բառակազմական գիտելիքների ձեռքբերման գործընթացում աշակերտը վերլուծություն է կատարում, համեմատում է ուսումնասիրվող երևույթների և առարկաների ու գործողությունների անվանումները, դրանց միջև գտնում է ընդհանրություններ, տարբերություններ և որոշակի եզրակացությունների է հանգում, կատարում է պարզ դատողություններ: Այն ուղին, որն անցնում է աշակերտը, նրա մտավոր գործունեության ճանապարհի ինդուկցիոն հատվածն է՝ մասնակի, առանձին փաստերից դեպի ընդհանուր, ամփոփիչ հասկացությունը, դեպի եզրակացությունը տանող ընթացքը: Ինդուկցիոն այս փուլն ակտիվացնում է երեխաների մտածողությունը, և ոչ միայն իրենք են հայտնաբերում գիտելիքը, այլև յուրացնում են այն: Սակայն երբ կատարվել է եզրակացություն, տրվել է սահմանումը, ճանաչողության ուղին պիտի շարունակվի, որի համար աշակերտը պետք է անցնի մի նոր՝ այս անգամ արդեն ընդհանուրից դեպի մասնավոր փաստերը գնացող ճանապարհ: Այդ հետադարձը դեդուկտիվ ուղին է:

Այսպիսով՝ ճանաչողության՝ ակտիվ-ստեղծագործական-որոնողական գործունեություն ծավալելիս աշակերտը անցնում է ինդուկցիա (մտահանգում, եզրակացություն) – դեդուկցիա (մասնավորեցում) ուղիով, որի ինդուկցիոն հատվածը վերլուծության փուլն է, իսկ դեդուկցիոն հատվածը՝ համադրման փուլը:

Տարրական դասարաններում աշակերտի բառապաշարի հարստացման ձևերը

Բառակազմական կաղապարները որպես բառաստեղծման միջոց

<<Բառակազմություն>> թեման ուսուցանվում է երկրորդ դասարանում. այն հետապնդում է ոչ միայն լեզվական գիտելիքների ուսուցման, ծանոթ բառերի հոմանիշների ու հակահիշների հայտնաբերման, այլև բառակազմական միջոցների յուրացման և այդ հիմքի վրա նորանոր բառեր կազմելու և բառապաշարը հարստացնելու նպատակ: Այդ բառաստեղծումը հնարավորություն է ընձեռում երեխաներին իրենց իմացած արմատների շրջանակներում կազմելու նոր բառեր, որի շնորհիվ նրանց համեմատաբար սահմանափակ բառապաշարը միանգամից բազմապատկվում է: Բառակազմության եղանակները յուրացնելով՝ երեխաներն ավելի գիտակցորեն են օգտագործում իրենց իմացած բառերը՝ դրանք տարբեր կապակցությունների մեջ դնելով և բոլորովին նոր բառեր ստանալով: Երկրորդ դասարանի աշակերտներին արմատ, ածանց, ածանցավոր բառեր, նախաձանց և վերջաձանց հասկացություններին ծանոթացնելուց և գործնական կարողություններ ձևավորելուց հետո, մատուցվում են ածանցավոր և բարդ բառերի կազմության կաղապարները:

Ածանցավոր բառերը կազմվում են հետևյալ կաղապարներով՝ <<արմատ + ածանց>>, <<ածանց+արմատ>>, <<ածանց+արմատ+ածանց>>: Օրինակ՝ ընկուզենի, բանջարեղեն, դժգոհ, անօգուտ, դժգոհություն, անտեսանելի և այլն:

Բարդ բառերը կազմվում են հետևյալ կաղապարներով՝ «արմատ+արմատ», «արմատ+հոդակապ+արմատ»: Օրինակ՝ հորեղբայր, ծաղկաման, ծովափ, սեղա-նատուն, մարդասեր, օրավարձ, լուսաբաց և այլն:

Բարդ ածանցավոր բառերը կազմվում են «արմատ+արմատ+ածանց», «ածանց+արմատ+արմատ» կաղապարներով: Օրինակ՝ ծովափնյա, դասընկերուհի, ձկնորսական, ենթավերնագիր, անհյուրասեր և այլն: Այս կաղապարները բացատրելուն և սովորեցնելուն զուգընթաց՝ կատարվում են համապատասխան վարժություններ, որպեսզի ձեռք բերված գիտելիքները վերածվեն կարողությունների ու հմտությունների:

Վարժությունները լինում են համադրական և վերլուծական: Համադրական վարժությունների կատարման համար տրվում է բառային նյութ՝ պարզ բառեր կամ բառարմատներ ու ածանցներ, և պահանջվում դրանց համադրումից նոր բառեր կազմել: Դրա համար աշակերտները պետք է կարողանան ինքնուրույնաբար ընտրել այն բառերն ու ածանցները, որոնց միավորումից կարող են նոր բառ կազմել, որոշել, թե տարբեր արմատները միավորելու համար ո՞ր եղանակին դիմեն՝ բառերը պարզապես միացնելու՞, թե՞ դրանց միջև հոդակապ դնելու, ենթարկե՞ն որոշակի հնչյունավորության, թե՞ ոչ:

Երկրորդ դասարանի <<Մայրենիում>> <<Բառակազմություն>> թեմայից համադրական վարժություններ կատարելով՝ աշակերտները սովորում են արմատ, ածանց, պարզ (բարդ, ածանցավոր, բարդ ածանցավոր) բառ լեզվական եզրույթները՝ հարստացնելով իրենց գիտական բառապաշարը, կարողանում են վերլուծել ու համադրել, բառերը տրոհել մասերի և այդ մասերով նոր բառեր կազմել: Բառաստեղծման այս աշխատանքը ամրապնդելու համար կարելի է լեզվական խաղեր կազմակերպել: Ահա խաղ-մրցույթի վերածված վարժության արդյունքը երկրորդ դասարանում. տնակ, տնային, տնամերձ, անտուն, տնետուն, գրատուն, մրցատուն, մանկատուն, առանձնատուն, ջրափոս, անջուր, ջրային, ջրհեղեղ, ջրաման, ջրաներկ, ջրասույգ, ջրախեղդ, աղաջուր, ցեխաջուր, ջրանցք, ջրաչափ, անձրևաջուր և այլն տուն և ջուր արմատներով:

Եթե քար բառով երեխան կարողանում է կազմել քարե, քարտաշ, քարքարոտ, քարայծ , բառերը, ուսուցիչն էլ կարող է ավելացնել քարաշեն քարեղեն, քարաժայռ, քարհատ և այլ բառեր՝ բացատրելով կազմությունն ու իմաստը՝ պահանջելով գործածել նախադասության, խոսքի մեջ: Այսպիսով՝ ոչ գործուն բառապաշարից տասնյակ բառեր գործուն են դառնում:

Վերլուծական տիպի վարժությունները ևս նպաստում են բառապաշարի հարստացմանը: Բառակազմական վերլուծության ենթարկելով բարդ ու ածանցավոր բառերը՝ ավելի մատչելի ենք դարձնում դրանց իմաստը, ամրապնդում լեզվական գիտելիքները: Վերլուծական վարժություններ են տրված երկրորդ դասարանի մայրենիում: Պահանջվում է ցույց տալ կամ գծիկով անջատել առաջադրված բառերի արմատները, առանձնացնել ածանցները, գտնել բարդ բառերի բաղադրիչները և դրանցով նոր բառեր կազմել, առանձնացնել հոդակապով ու անհոդակապ բառերը և այլն:

Բառակազմական վերլուծական վարժություններ կարելի է կատարել մայրենիի բոլոր թեմատիկ խմբերն անցնելիս: Այս դեպքում երեխաներն ավելի լավ են յուրացնում բնագրից վերցրած նոր բառերը: Օրինակ՝ 2-րդ դասարանի մայրենիի [34] մի քանի թեմատիկ խմբեր անցնում ենք «Բառակազմություն» թեմային զուգահեռ, և թեմատիկ խմբի յուրաքանչյուր բնագիր հնարավորություն ունի ամրապնդելու բառակազմական գիտելիքները: Այսպես, ուսուցիչը կարող է բառակազմական վերլուծության ենթարկել ավտոմեքենա, համակարգիչ, հեռուստացույց, ինքնաթիռ, ուղղաթիռ, առագաստանավ, աստղանավ բարդ ու ածանցավոր բառերը, որով և՛ բառերի իմաստն է ավելի հասկանալի դառնում, և՛ ամրապնդվում է լեզվական նյութը:

Նշելով այդ բառերի արմատներն ու ածանցները և ճանաչելով դրանք՝ հետագա վարժությունների ընթացքում աշակերտները կարող են նոր բառեր կազմել՝ աստղ, նավ, առագաստ, ուղիղ, թիռ, հեռու, ցույց և այլ արմատներով՝ այս անգամ էլ համադրելով վերլուծածը: Նման աշխատանք առաջադրում է նաև դասագիրքը (Վ. Սարգսյան, Կ.Թորոսյան և ուրիշներ), օրինակ՝ ձնաբուք բարդ բառը կազմված է ձյուն և բուք պարզ բառերից՝ արմատներից: Բնագրից ընտրիր այդպիսի բառեր և գտիր դրանց բաղադրիչները: Երեխաները Սուրեն Վարդևանյանի «Անահիտն ու շնիկը» բնագրից կարող են գտնել և գրել ձնագնդի, ձնեմարդ բառերը և դրանք բաժանել բաղադրիչների:

Այսպես, աշակերտը 2-րդ դասարանում տեսական ու գործնական որոշ գիտելիքներ ձեռք բերելով արմատի և ածանցի, բարդ ու ածանցավոր բառերի կազմության մասին՝ կարողանում է բառը բացատրել նաև բառակազմական վերլուծության միջոցով: Երբ երեխան սովորում է բառը տարրալուծել՝ գտնել արմատը, ածանցը և այդ բաղադրիչներով բառեր կազմել, զգալիորեն ընդլայնվում է նրա պասիվ բառապաշարը. նա կարողանում է նաև առանց ուրիշի օգնության կազմել նոր բառեր: Այդ բառաստեղծումն ուրախացնում է երեխային, և նա հետաքրքրությամբ է կատարում նման աշխատանքներ: Իսկ որտեղ կա հետաքրքրություն, այնտեղ զարգացումն ավելի հեշտ ու արագ է ընթանում: Բառակազմական կաղապարներով համադրական տիպի վարժություններ կարող ենք կատարել նաև երրորդ և չորրորդ դասարաններում «Խոսքի մասեր» թեման անցնելիս: Բառապաշարի հարստացման տեսակետից մեծ դեր ունեն գոյականակերտ ածանցներով կատարվող վարժությունները: Ուսուցիչը կարող է ծանոթ ածական- ներից, դերանուններից

համապատասխան վերացական գոյականներ կազմել տալ:

Գոյականակազմությունը կատարվում է ածանցմամբ, բարդությամբ, նայած թե նրա հիմքում բառակազմական ո՛ր տարրն է ընկած, տարբերում են՝ անվանակազմ գոյականներ, որոնք կազմվում են այլ գոյականներից դպիր>դպրոց, հուն>հնոց, ածականներից՝ հիվանդանոց, խաղաղություն, ուրախություն, թվականներից՝ եռյակ, քառյակ, հարյուրյակ, բայահիմքերից՝ փրկանք, լուծում, վազք, գալուստ, բնաձայնական գոյականներ՝ թրխկոց, չրխկոց, բզզոց:

Այսպիսով, բառակազմական կաղապարների կիրառումը բառակազմության ուսուցման ընթացքում դասընթացի կարևորագույն բաղադրիչներից է, որը ուսուցիչը կարող է բավական հաջողությամբ զուգակցել բառակազմության ուսուցման այլ ձևերի հետ:

Ա.Քյուրբջյանի և Լ. Տեր-Գրիգորյանի «Աշխատի՛ր դասարանում 2» երկրորդ դասարանի տետրում տրվում է տեքստ և հանձնարարվում է ընթերցել ու դուրս գրել նույն արմատն ունեցող բառերը, նշել դրանց ընդհանուր արմատները: Իսկ առաջորդանքի երկրորդ մասով առաջարկվում է փոխված արմատների դիմաց գրել դրանց չփոխված ձևերը:

Օրինակ՝

փշիկ-փշոտ (փուշ),

ձյունոտ-ձյունե(ձյուն)

փայլիկներ-փայլուն(փայլ)

զարդարել-զարդարանքներ (զարդ)

Այս վարժության շնորհիվ երեխաների մոտ միաժամանակ զարգանում են բառակազմական կարողությունները, տրամաբանությունն է զարգանում և, վերջի-վերջո, բառապաշարն է հարստանում:

Այսպես, ածանցավոր և բարդ բառերի ուսուցման մեջ կարևորվում են դրանց իմաստների բառակազմական բացատրությունները և նման կարողության ձևավորումը. մի կողմից ուսուցանվում է բարդ բառերի կազմությունը այն բաղադրող արմատներով բացատրելը, մյուս կողմից՝ ածանցավոր կամ բարդ բառեր նվաճելու բացատրությունների միջոցով կազմելը:

Օրինակ՝

+ Բարդ բառով ասա՛, թե ինչպես կարելի է անվանել՝

ատամ բուժողին – ատամնաբույժ, ,, քար տաշողին - քարտաշ

դաշնամուր նվագողին – դաշնակահար, կոշիկ կարողին - կոշկակար

կատակ սիրողին – կատակասեր

Արդյունքում երեխաները այդ բառակապակցությունները անվանում են մեկ բառով և սովորում են բառ կազմել իմաստային կաղապարով:

Երկրորդ դասարանի տետրերում առկա են մի շարք վարժություններ, որոնք վերաբերվում են բառիմաստի բացատրությանը: Օրինակ՝ տրվում է բարդ բառերի շարք և առաջարկվում է տալ բացատրություն յուրաքանչյուր բառին.

մտրակաձև - մտրակի ձև ունեցող, սարալանջ - սարի լանջ, ծաղկաման - ծաղիկի աման,
ծաղկեփունջ - ծաղիկների փունջ

+ Հետևյալ բառակապակցություններն ասա՛ քարդ կամ ածանցավոր բառերով և գրի՛ր.

ձյունով ծածկված – ձյունածածկ

խելք չունեցող –

արագ հոսող –

հյութով առատ –

թթի ծառ –

հունձ անող –

զգույշ չեղող -

Երեխաներին հանձնարարվում է բարդ բառերը բացատրել ըստ բաղադրիչ արմատների տրվում է: Սա մի կողմից արմատները գտնելու, մյուս կողմից՝ բառերը բացատրելու կարողությունների ձևավորմանն ու կատարելագործմանն է ուղղված, ինչը մեծապես նպաստում է բառակազմական վերլուծություն կատարելու կարողությունների շնորհիվ և հիման վրա ինքնուրույնաբար հասկանալու անձանոթ բառերի իմաստները: Այսպիսով՝

«Բառակազմություն» թեմայի ուսուցումը հետապնդում է բառակազմական միջոցների ուսուցման և այդ հիմքի վրա նորանոր բառեր կազմելու և բառապաշարը հարստացնելու նպատակ: Այդ բառաստեղծումը հնարավորություն է տալիս երեխաներին իրենց իմացած արմատների շրջանակներում կազմելու նոր բառեր, որի շնորհիվ նրանց համեմատաբար սահմանափակ բառապաշարը միանգամից բազմապատկվում է: Բառակազմության եղանակները յուրացնելով՝ երեխաներն ավելի գիտակցորեն են օգտագործում իրենց իմացած բառերը՝ դրանք տարբեր կապակցությունների մեջ դնելով և բոլորովին նոր բառեր ստանալով: Մա հսկայական առաջընթաց քայլ է բառապաշարի հարստացման և ընդհանրապես խոսքի զարգացման բնագավառում:

Եզրակացություն

Ամփոփելով ավարտական աշխատանքում մեր կողմից ներկայացված տեսական ու գործնական նյութը՝ մենք եկել ենք մի շարե եզրահանգումների, մասնավորապես.

Բառակազմության ուսուցումը երկրորդ դասարանում մեծապես նպաստում է աշակերտի ակտիվ և պասիվ բառապաշարի հարստացմանը, սակայն ցանկալի արդյունքի հասնելու համար անհրաժեշտ է լավ ուսումնասիրել դասագրքերի ընձեռած հնարավորությունները, մշակել վարժությունների և առաջադրանքների ամբողջական համակարգ, անհատական մոտեցում ցուցաբերել աշակերտների նկատմամբ, ապահովել աշխատանքի անհրաժեշտ պայմանները և այլն:

Բառակազմության ուսուցումը նպաստում է երեխայի լեզվամտածողության ձևավորմանը, զարգացնում է տրամաբանությունը: Կատարված աշխատանքի արդյունքում հանգել ենք հետևյալ եզրակացություններին՝

1. բառակազմության ուսուցումը բառապաշարի հարստացման և խոսքի զարգացման կարևոր միջոց է.
2. բառակազմական վերլուծությունը և բառակազմական միավորների ուսուցումը և բառակազմական կաղապարների գործածությունը կարևոր դեր են կատարում բառիմաստի ընկալման և բառեր կազմելու կարողությունների ձևավորման վրա՝ երկրորդաբար դառնալով բառապաշարի հարստացման հիմք.
3. բառապաշարի ուսուցման ժամանակ հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել բառիմաստը բառի բաղադրիչներով բացատրելու վարժություններին. դրանք ոչ միայն սովորեցնում են բառիմաստն ինքնուրույն բացատրել, այլև հիմք են հանդիսանում բառաստեղծման աշխատանքների համար.
4. բառապաշարի հարստացման գործընթացում կարևորագույն փուլ է համարվում բառի շարահյուսական գործածությունը. այն նպաստում է բառը խոսքում կիրառելու կարողությունների ձևավորմանը, ինչը բառը ակտիվ բառապաշար ներմուծելու համար պարտադիր պայման է:

1. Աբրահամյան Ա., Ժամանակակից գրական հայերեն, Եր., 1981, 418 էջ:
2. Ավագյան Վ., Բառագիտության ուսուցումը դպրոցում, Եր., <<Լույս>>, 1989:
3. Բալայան Ա., Մայրենի լեզվի դասերին կիրառվող մեթոդների ընտրության հարցի շուրջ, Նախաշավիղ, 2007:
4. Գալստյան Ա., Խարազյան Ռ., Բալայան Ա., Հայոց լեզվի հարցարանների ժողովածու, Եր., Էդիթ Պրինտ, 2009:
5. Գալստյան Ա., Խարազյան Ռ., Ավագյան Լ., Բալայան Ա., Գիրք-տետր 1, Եր., Էդիթ Պրինտ, 2009:
6. Գալստյան Ա., Խարազյան Ռ., Ավագյան Լ., Բալայան Ա., Գիրք-տետր 2, Եր., Էդիտ Պրինտ, 2009:
7. Գալստյան Ա., Խարազյան Ռ., Ավագյան Լ., Բալայան Ա., Ինքնուրույն ընթերցանության նյութեր 2, Եր., Էդիտ Պրինտ, 2009:
8. Գյուլամիրյան Ջ., Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա, Եր., <<Զանգակ-97>>, 2009, 352 էջ:
9. Գյուլամիրյան Ջ., Կարդալու կարողությունների և խոսքի զարգացումը տարրական դասարաններում, Եր., <<Լույս>>, 1998:
10. Գյուլամիրյան Ջ., Խաղալով սովորենք, Եր. 2009, <<Զանգակ-97>>, 2009, 79 էջ:
11. Գյուլամիրյան Ջ., <<Զանգակ>> այբբենարանի մեթոդական ուղեցույց, Եր. <<Զանգակ-97>>, 2003:
12. Գյուլամիրյան Ջ., Գրական ստեղծագործությունների ընկալման մեթոդիկայի առանցքային խնդիրները տարրական դասարաններում,
13. <<Մանկական միտք>>, 2001, թիվ 2.4:
14. Т. К. Анкин, Теория обучения и современная наука о мозге, М., Наука, 1985.
15. Лыов М Р, Методика преподавания русского языка в начальных классах, М., 2000: